نظریه معرفت به دو روایت سنتی و مدرن

مصطفی ملکیان

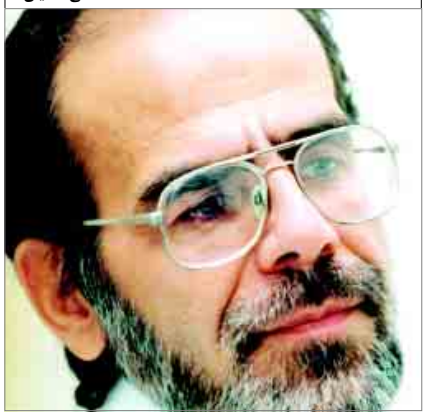

شاید بشود گفت که مهمترین خصیصه انسان سنتی یا به تعبیر دیگری مهمترین مؤلفه جهان بینی سنت گرایانه یک مؤلفه معرفت شناختی است و آن مؤلفه ای است که مربوط می شود به امر منابع معرفت. برای انسان مدرن منابع معرفت دوچیز بیشتر نیستند: یکی حس و مشاهده و آزمایش و تجربه و دوم عقل به معنای نیروی استدلال گر. بالمآل انسان مدرن به همین دومنبع قائل است. اینکه تأکید می کنم بالمآل به دلیل این است که از نظر ظاهر تعداد منابعی که در کتابهای معرفت شناسی جدید شمرده می شود بیشتر از آن دوتا است ولی مرجع همه آنها همین دو منبع است وگرنه غیر از این دو یعنی غیر از حس و مشاهده و تجربه و آزمایش و از آن سو، غیر از عقل به معنای نیروی استدلال گر، معمولاً منابع دیگری هم از زمان لاک به این سو، در کتابهای معرفت شناسی جدید شمرده می شود. اما آن منابع هم مرجع شان همین دومنبع است مثلاً گفته می شود ما یک نوع علم تاریخی هم به امور می توانیم داشته باشیم، یا گفته می شود که یکی از منابع دیگر شناخت هم درون نگری است، یا گاهی گفته می شود که وجدان هم یک نوع منبع شناخت است... همه اینها گفته می شود اما همه اینها هم باز برمی گردند به همان دومنبعی که گفته شد.

جرج ادوارد مور فیلسوف اخلاق انگلیسی نخستین کسی بود که گفت: اگر چه ما چیزهای فراوانی را به عنوان منابع شناخت تلقی می کنیم، اما مألاً منابع شناخت همین دوتا است. به زبان بسیار ساده: حس و عقل. عقل هم البته به معنای نیروی استدلال گر، یعنی به معنای نیرویی که موادخام را از حس می گیرد، ولی بر روی این موادخام یک سلسله عملیات منطقی انجام می دهد و با استفاده از قواعد منطق صورت ما را به معلومات جدیدی که خود آن معلومات جدید محسوس ما و مورد مشاهده و آزمایش و تجربه ما نبوده اند می رساند.

انسان سنتی اینجاست که تفاوت عمده ای با انسان متجدد پیدا می کند. انسان سنتی منابع شناخت را بیشتر از اینها می داند و فقط منحصر در حس و عقل نمی کند. این منابع شناخت بیشتر را به یک تعبیر می شود گفت که باید سه منبع دیگر غیر از این دومنبع به حساب آورد؛ به یک معنا دومنبع دیگر و به یک معنا، یک منبع دیگر، ولی بالاخره آن منبع یا منابع دیگر خیلی تفاوت ایجاد می کند در تلقی انسان سنتی نسبت به تلقی انسان جدید.

منابع معرفتی انسان سنتی

۱. داده های وحیانی

منابع دیگری که انسان سنتی قائل بود یکی وحی است. وحی را واقعاً شناخت تلقی می کردند، به این معنا که می گفتند ما از طریق وحی یا کسانی که به آنها وحی شده، دارای یک سلسله اطلاعات نسبت به عالم واقع می شویم. این چیزی است که امروزه، انسانهای مدرن تحت عنوان the given از آن یاد می کنند و معمولاً تحطئه اش می کنند. The given یعنی معطیات و داده هایی که ما در آنها بدون اراده بوده ایم.

۲. کشف و شهودهای عرفانی

کشف و شهودهای عرفانی هم برای انسان سنتی منبع شناخت به حساب می آمدند.

۳. تعقل به معنای شهود

منبع سوم هم چیزی به نام تعقل بود. البته غیر از عقلی که انسان مدرن هم به آن قائل بود؛ و به معنای به کارگیری نیروی استدلال بود و کارش هم به کارگیری نیروی استدلال بود بر روی داده ها، تعقل به معنای نوعی شهود.

این سه منبع غیر از آن دوتایی است که انسان مدرن هم به آنها قائل بود.

در باب هریک از اینها توضیح می دهم.

الف- وحی

در باب وحی، اولاً باید آن را به دو پدیده متمایز از هم تقسیم بکنیم که یک پدیده اش در اسلام و یهودیت و در بخشی از مسیحیت که مربوط به تعالیم عهد عتیقی مسیحیت می شود مورد قبول است و یک پدیده دومی هم هست که در مسیحیت و آیین هندو و برخی ادیان شرقی دیگر مورد قبول است. هر دو را تحت عنوان وحی نام می برند، اگر چه تعبیر دقیق تر این است که این دو را تحت عنوان وحی نامگذاری نکنیم و فقط پدیده اول را وحی بنامیم.

در ادیانی مثل یهودیت و اسلام چیزی به نام وحی به معنای دقیق کلمه وجود دارد، یعنی وحی به انسان در طول عمر خودش، چه نوع انسان در طول تاریخ، نمی تواند فقط با اتکا به نیروهای ادراکی و تحریکی خودش به سعادت دست پیدا کند. درست است که انسان وقتی وارد این دنیا می شود چه فردش و چه نوع انسانی دارای یک سلسله قوای ادراکی و تحریکی است. ولی فقط اتکا وبرزیدن بر قوای ادراکی و تحریکی خود انسانها کفایت نمی کند در این که انسانها به آنچه باید برسند، برسند. این مجموعه نیروهای ادراکی ونیروهای تحریکی کفایت نمی کند. نیروهای ادراکی منظور همان حس وعقل است ونیروهای تحریکی هم منظور ارائه داده است. حس، عقل و اراده کفایت نمی کنند در این که ما را به آنجایی که باید و شاید برسانند. درست از باب تمثیل وتشبیه بخواهم بگویم ما انسانها وضعمان مثل طفل است. درست است که طفل وقتی دنیا می آید، چشم، گوش، بینی و نیروهای ادراکی و تحریکی در اختیارش است؛ ولی واقعاً بدون استمداد از پدر و مادر لااقل در طفل انسانی امکان ندارد که به جایی که باید و شاید برسد؛ بالاخره باید پدر و مادر او را تعلیم و تربیت کنند، از او مراقبت کنند، به او راههای خاصی را نشان بدهند؛ و در عین حال و اضافه بر همه آنها نوعی هم او را تحدید حدود کنند. این تعلیم ها و تربیت ها و هدایت ها و تحدید حدودها، اضافه بر آن نیروهایی است که طفل با آن نیروها به دنیا می آید.

در ادیانی مثل اسلام و یهودیت چنین تلقی وجود دارد و به سبب اینکه چنین تلقی هست و راسخ هم هست، اعتقاد بر این است که چون انسانها نیروهایشان برای رسیدن به سعادت کفایت نمی کند و از آن طرف، چون خدای متعال خیر خواه علی الاطلاق است و نسبت به ماسوای خودش و از جمله و علی الخصوص نسبت به انسانها به صورت بی نهایت، خیرخواه است، آن وقت خدا نمی تواند انسانها را در این وضع سرد و گمی و سرگردانی باقی بگذارد، پس باید انسانها را هدایت کند. آن وقت گفته می شود که این هدایت فقط از یک طریق امکانپذیر است و آن اینکه انسانهایی مهبط پیام الهی واقع شوند و بعد این انسانها، که مهبط پیام الهی واقع می شوند، این پیام را درست دریافت کنند، درست نگهدارند و درست به انسانها برسانند و انسانها از طریق این پیامهایی که از طریق این انسانهای برگزیده دریافت می کنند، راه سعادت برایشان روشن می شود؛ و می توانند این راه سعادت را - اگر بخواهند - بپیمایند؛ اگر هم نخواهند که نه.

این انسانها که برگزیدگان خدا هستند از آنها تعبیر می شود به پیامبر و اینها این پیام را می رسانند. اینها در واقع دریافت کننده پیامند از سویی و نگهدارنده پیامند از سوی دوم و رساننده پیامند از سوی سوم. به این پدیده می گوییم وحی. این وحی در اسلام مورد قبول و مورد تأکید است. در یهودیت هم موردتأکید است این در واقع، به تعبیر زبان انگلیسی revelation است یعنی یک نوع انکشاف است. این تلقی یک تلقی از بالا به پایین است. یعنی تلقی است که در آن ابتکار عمل به دست عالم بالا است. یعنی اینکه اولاً چه زمانی وحی بشود و ثانیاً بر چه کسانی وحی بشود، هر دو ابتکار عمل، در هر دو جهت به دست عالم بالا است و بنابراین هیچ وقت انسانها خودشان فرداً یا نوعاً نمی توانند تصمیم بگیرند که مثلاً امروز به ما وحی بشود. اصلاً معنا ندارد. به تعبیر کلام مسیحی initiation، یعنی ابتکار عمل به دست عالم بالا است، حالا از عالم بالا به هر چه می خواهید تعبیر کنید، به خدا تعبیر کنید، یا چیز دیگر می خواهید تعبیر بکنید، بالاخره ابتکار عمل آنجاست.

این یک تلقی از وحی بود، اما یک معنای دومی هم از وحی است که مسیحیان و آیین هندو و آیین جین به آن قائل اند و آن اینکه کس یا کسانی پیام رسان خدا نباشند، بلکه تجسد خود خدا بر روی زمین باشند. مسیحیان که عیسی را پیغمبر نمی دانند و خود خدا می دانند نمی گویند که مسیح آمده و پیامی از سوی خدا آورده است. می گویند مسیح تجسد خود خداست. در آیین هندو هم درواقع ما به تجسدهای الهی قائل هستیم. به تعبیر هندوها «اوتاره ها تجسد خدا هستند»، اینها پیام خدا را نمی آورند، خود خدا هستند که آمده است در قالب انسانی تجسد پیدا کرده. این تلقی در آیین هندو و در آیین مسیحیت مورد قبول است و عیسی در واقع در آیین مسیح همین کار را کرد. عیسی تجسد خدا بود، تجسد و تجسم انسانی خدا بود.

این هم باز در زبان انگلیسی و در زبان الهیات مسیحی به آن revelation گفته می شود. اما به نظر من این را به معنای دقیق کلمه، دیگر نمی شود تعبیر به وحی کرد، این را باید گفت انکشاف ذات. خدا در واقع ذات خودش را در تاریخ برای بشر منکشف می کند.

> جرج ادوارد مور فیلسوف اخلاق انگلیسی نخستین کسی بود که گفت: اگر چه ما چیزهای فراوانی را به عنوان منابع شناخت تلقی می کنیم، اما مألاً منابع شناخت همین دوتا است. به زبان بسیار ساده: حس و عقل. عقل هم البته به معنای نیروی استدلال گر

هر دوی این پدیده ها - چه آنی که در مسیحیت عهد عتیقی و اسلام و یهودیت قابل قبول است و چه آنی که در مسیحیت عهد جدید و در آیین هندو مورد قبول است - هر دو در یک جهت مشارکتی دارند با همدیگر و آن اینکه در هر دوپدیده پیام خدا به توسط انسانی به ما رسیده است؛ حالا آن انسان، یا تجسد خود خداست یا فقط پیام رسان خدای متعال؛ ولی بالاخره پیام از زبان یک انسان و در قالب و افعال و اقوال آن انسان پیامهای خدا به ما آدمیان می رسد و لااقل جغرافیای کلی هدایت ترسیم می شود و شاکله کلی هدایت به ما عرضه می شود. از این تعبیر می شود به وحی. در این وحی، همان طور که عرض کردم - در هر دو قسمش - ابتکار عمل واقعاً به دست عالم بالا است وما هیچ کاری نمی توانیم بکنیم.

ب - کشف و شهود عرفانی

یک چیز دومی هم وجود داشت که انسان سنتی به عنوان یک منبع شناخت نگاه می کرد و برای آن حرمت قائل بود و آن کشف شهود عرفانی است. کشف و شهود عرفانی، تفاوتهای عمده ای دارد با آن چیزی که از آن تعبیر کردیم به revelation (وحی، انکشاف ذات الهی).

شاید مهمترین تفاوتش این باشد که در این کشف و شهود عرفانی، ابتکار عمل تا حد فراوانی به دست خود انسان است. البته می گویم تا حد فراوانی، چون اینجا هم باز بحث هایی وجود دارد. در واقع عارفان با عزمی که جزم می کنند برا ینکه در خودشان تحولی ایجاد کنند و به وضع موجود خودشان رضا ندهند، سالک می شوند و به راه می افتند. در واقع سالک، سالک بودنش به این است که عزم می کند در خودش تحول ایجاد کند. این عزم - اگر دقت کرده باشید - در اکثر ما آدمیان وجود ندارد. این عزم اگر هم بالقوه وجود دارد ولی بالفعل وجود ندارد. اکثر ما آدمیان نمی خواهیم خودمان را عوض کنیم، می خواهیم در عین اینکه خودمان در همین ساحتی که الآن داریم به لحاظ معنوی و روانی به سر می بریم، در عین اینکه در همین ساحت به سر می بریم، البته دوست داریم که مناسباتمان با انسانهای دیگر تغییر کند وبهتر بشود؛ مناسباتمان با طبیعت بهتر شود، تغییر کند. ولی بالاخره عزم بر تغییر خودمان را به صورت جدی - به صورت بالقوه هم اگر داشته باشیم - به صورت بالفعل نداریم.

سالک از وقتی سلوکش شروع می شود که تغییر خودش را، هم و غم خودش قرار می دهد و می گوید که من باید در درون خودم، خودم هم عوض شوم، نه اینکه من همانی که هستم بمانم و با یک تمهیداتی مناسباتم با عالم طبیعت یا با دیگران عوض شود و بهتر شود.

به همین دلیل هم هست که سالکان معمولاً در همه ادیان و مذاهب می گویند: اولین نقطه کار ما آن تنبه و بیداری است.

انسان معنوی تنبه پیدا می کند، یعنی بیدار می شود، یقظه برایش حاصل می شود و می گوید: چرا من خیلی کارها می کنم که نمی دانم چرا می کنم؟ و نمی دانم چه آثار و نتایجی دارد؛ من باید خودم را مورد مداقه قرار بدهم. این مورد مداقه قرار دادن، یک سیر و سلوک پنج مرحله ای را در درون آدم اقتضا می کند که حالا دیگر نمی خواهم وارد تفصیلش بشوم. بالاخره سیر وسلوک از اینجا شروع می شود. بعد از اینکه سیر و سلوک شروع می شود و مراحلی هم در این سیر و سلوک طی می شود، آهسته آهسته، زمینه فراهم می شود برای اینکه عارف، چشمش به یک حقایقی، حواتئی، وقایعی باز می شود که چشم من و شما به آن حوادث بسته است و آنها را نمی بینیم. مجموعه این یافته ها را کشف و شهودهای عرفانی می گوییم، حالا این کشف و شهودهای عرفانی برای اینکه حاصل بیاید، آن ریاضتها و سیر و سلوک ها شرط لازمند، یا علاوه بر اینکه شرط لازمند، شرط کافی هم هستند و یا اینکه، نه شرط لازمند نه کافی، آن بحث های دیگری دارد. عارفان بعد از این که چشمشان به آن حقایق باز می شود، به تعبیری که در آیین بودای تبتی به کار می رود: چشم سومشان باز می شود و حقایقی را می بینند که ما نمی بینیم. انسان سنتی به این حقایق هم به عنوان منبع شناخت نگاه می کرد و به اینها بها می داد و واقعاً زندگی و برنامه ریزیهای خودش را براساس حقایقی که خودش هم نمی دید، ولی گروهی از انسانها می گفتند که ما اینها را دیدیم و کشف کردیم، مبتنی می کرد و در محاسباتش به آنها هم بها می داد، همچنان که عارفان می گفتند.

ادامه دارد

توضیح:

* صورت مکتوب و تلخیص شده ای از سخنرانی مصطفی ملکیان در دانشگاه صنعتی شریف در تاریخ ۷۹/۹/۲۹

آگهی
مناقصه عمومی

شرکت آب و فاضلاب استان گیلان در نظر دارد، مقداری لوله تک جداره پلی اتیلن مورد نیاز مناطق خود را طبق مشخصات فنی مندرج در اسناد مناقصه خریداری نماید. لذا از کلیه فروشندگان و تولیدکنندگان واجد شرایط دعوت می شود برای دریافت اسناد و شرایط شرکت در مناقصه از تاریخ درج آگهی به مدت ۱۰ روز به امور بازرگانی شرکت واقع در رشت، خیابان حافظ، جنب پارک قدس مراجعه و در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر با شماره تلفن ۳۲۳۰۵۰۲ - ۱۳۱ و فاکس: ۳۲۲۶۳۵۷ - ۱۳۱ تماس حاصل نمایند.

شرکت آب و فاضلاب استان گیلان

آگهی مناقصه عمومی

شرکت آب و فاضلاب استان گیلان در نظر دارد. ۹ دستگاه فیلتر شنی تصفیه خانه های شفت، فومن و صومعه سرا خود را طبق مشخصات فنی مندرج در اسناد مناقصه خریداری نماید. لذا از کلیه فروشندگان واجد شرایط دعوت می شود برای دریافت اسناد و شرایط شرکت در مناقصه از تاریخ درج آگهی به مدت ۱۰ روز به امور بازرگانی شرکت واقع در رشت، خیابان حافظ، جنب پارک قدس مراجعه و در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر با شماره تلفن ۳۲۳۰۵۰۲ - ۱۳۱ و تمابر ۳۲۲۶۳۵۷ - ۱۳۱ تماس حاصل نمایند.

شرکت آب و فاضلاب استان گیلان

آگهی تجدید مناقصه

پیرو آگهی مناقصه عمومی مورخ ۸۴/۱/۱۷ اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای آذربایجان شرقی درنظر دارد تجهیزات کارگاههای آموزشی خود را از طریق مناقصه عمومی خریداری نماید. بدینوسیله به اطلاع کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی می‌رساند که برای اطلاع بیشتر و اخذ مدارک و شرایط شرکت در مناقصه حداکثر ۱۰ روز پس از انتشار آگهی و برای تحویل مدارک حداکثر ۱۵ روز پس از انتشار آگهی به دبیرخانه اداره کل آموزش فنی و حرفه ای آذربایجان شرقی مراجعه نمایند.

نشانی اینترنتی: www.ca-ivto.org

تلفن: ۰۴۱۱-۲۸۸۸۱۹۳

آگهی استخدام

دعوت به همکاری با مهندس مشاور - نظارت مقیم

محل: استان کردستان - خومه شهر سقز - کارگاه سدسازی

کارشناس عمران: حداقل ۱۵ سال سابقه کار (جهت سرپرست کارگاه) یک نفر

کارشناس عمران: حداقل ۷ سال سابقه کار (جهت دفتر فنی) یک نفر

کارشناس عمران: حداقل ۷ سال سابقه کار (جهت کارگاه) یک نفر

کارشناس زمین شناس: حداقل ۷ سال سابقه کار، یک نفر

فوق دیپلم عمران: حداقل ۷ سال سابقه کار، دو نفر

ارسال مدارک: اهواز صندوق پستی ۶۱۴

تهران صندوق پستی ۴۷۱۴-۱۴۱۵۵

تلفن تماس: ۰۶۱۱-۳۳۴۳۸۰۴

آگهی مناقصه

شرکت ملی گاز ایران (منطقه سه عملیات انتقال گاز) در نظر دارد تامین خدمات فنی (نگهداری و سرویس دهی به سیستم تهویه مطبوع و ساختمانهای تاسیسات گاز ری (کاخداری)) را به پیمانکار واجد شرایط واگذار نماید. لذا بدین وسیله از شرکت های داوطلب که دارای رتبه بندی مرتبط از وزارت کار و امور اجتماعی بوده و تجربه کافی و توانائی لازم برای انجام خدمات فوق الذکر را دارند دعوت میگردد حداکثر ظرف مدت یک هفته بعد از انتشار این آگهی در خواست کتبی خود را بهمراه مدارک شناسایی اعم از تصویر اساسنامه و روزنامه رسمی شرکت، سوابق کاری مرتبط، پیمانهای در دست اجرا و رضایت نامه های کارفرماهای قبلی خود را به نشانی: تهران- جاده قدیم قم- باقر شهر- بلوار فلسطین- بعد از نیروگاه گازی ری- تاسیسات گاز ری (شهید کاوه)- منطقه سه عملیات انتقال گاز- ساختمان اداری- اتاق ۳۹- امور قراردادها (صندوق پستی ۴۱۷۱-۱۸۷۳۵) ارسال نمایند تا پس از بررسی در صورت تائید برای شرکت در مناقصه از ایشان دعوت به عمل آید.

شرکت در رد کلیه یا قبول هر یک از پیشنهادات بدون ارائه دلیل مختار می باشد.

تلفن تماس: ۵۲۰۴۶۸۳

www.shana.ir

www.nigc.dist3.ir

روابط عمومی منطقه سه عملیات انتقال گاز

مناقصه

شهرداری طالقان در نظر دارد:

به استناد مجوز شماره ۴۰۱/۱۴۰۰۵ و ۴۰۱/۱۴۰۰۶ و ۴۰۱/۱۴۰۰۷ سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان تهران پروژه های ذیل را به پیمانکاران واجد شرایط واگذار نماید.

پیمانکارانی که قصد شرکت در مناقصه دارند می توانند یک هفته پس از نشر آگهی برای دریافت اوراق مناقصه به امور مالی شهرداری مراجعه نمایند. ۸۴/۲ ک

۱- احداث ساختمان ترمینال و محوطه سازی

۲- احداث دیوار ساحلی رودخانه حسنجون

۳- جدولگذاری و زیرسازی آسفالت سطح شهر

محسن تاجیک - شهردار طالقان

دعوت به همکاری

شرکت صنایع هفت الماس واقع در کیلومتر ۱۸ اتوبان قزوین - تهران افرادی با تخصصهای زیر به همکاری دعوت می نماید.

۱- فوق لیسانس مهندسی برق کنترل با ۳ تا ۵ سال سابقه کار

۲- مهندسی برق قدرت با ۳ تا ۵ سال سابقه کار

۳- فوق لیسانس مهندسی صنایع

۴- لیسانس و یا فوق لیسانس مهندسی مکانیک

۵- فوق دیپلم برق یا الکترونیک

۶- دیپلم برق با ۳ سال سابقه کار در زمینه برق صنعتی

۷- مهندس عمران باتجربه در سازه های صنعتی فلزی با حداقل ۳ سال سابقه کار

۸- تکنسین عمران باتجربه در سازه های صنعتی فلزی با حداقل ۳ سال سابقه کار

واجدین شرایط می توانند رزومه و سوابق تحصیلی خود را به شماره ۲۸۲-۲۵۶۸۶۲۰ فاکس نمایند. ضمناً متقاضیان ترجیحاً می بایستی ساکن قزوین باشند.

محصولی از شرکت باتیار

بلوکهای سقفی یونو بلوک

غیر قابل اشتعال

اعطای نمایندگی در سراسر کشور

تلفن: ۰۱۷۲-۳۳۴۳۸۲۰۱ همراه: ۰۹۱۱-۱۷۲-۱۳۰۰

۰۱۷۲-۳۳۳۳۴۵۹ ۰۹۱۱-۱۷۲-۱۳۰۱

اطلاعیه

شرکت ساپیا

بدین وسیله به اطلاع هم میهنان عزیز می رساند هنگام خرید محصولات شرکت ساپیا از نمایندگیهای مجاز از پرداخت هرگونه وجه نقد، تراول و یا واریز وجه به حسابهای شخصی خودداری نموده و صرفاً با تهیه چک بانکی در وجه شرکت ساپیا به نام خریدار، اقدام به ثبت نام نمایند.

روابط عمومی

گروه خودروسازی ساپیا